

**AXBOROT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA XALQARO
HUQUQIY HUJJATLAR**

Muhiddinov G'ayrat Shuhrat o'g'li

JIDU xalqaro xuquq fakulteti

Magistratura 1-kurs

Tel 90 0083668

g'ayratmuhiddinov@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6817476>

Annotatsiya

Jadallik bilan rivojlanib borayotgan bugungi texnika asrida xalqaro doiradagi axborot xavfsizligini taminlash yuzasidan davlatlararo hamkorlikning istiqboli davlatlarning mahalliy qonunchiligi va sohaga oid prinsip va qarashlariga uzviy bog'liqligi hech birimizga sir emas. Shu sababdan sohaga doir taklif va tashabbuslarni berishdan avval davlatlarning mahalliy qonunchiliklarini o'rganib chiqish muhimdir. Mazkur maqolaning maqsadi ham mahalliy qonunchiliklarni ko'rib chiqishdan iboratdir. Buning uchun qiyosiy-huquqiy usullardan foydalanildi. Tahlillardan shu narsa ayon bo'ldiki, birgina Polsha qonunchiligida axborot xavfsizligiga tizimli ravishda e'tibor qaratilib, uning qonuniy jihatdan xavfsizligi taminlangandir. Bir qator davlatlar qonunchiligida axborot xavfsizligini taminlash masala va choralari tarqoq holda joylashgandir, jumladan Rossiya Federatsiyasida ham.

Kalit so'zlar: axborot xavfsizligi, xalqaro hamkorlik, xalqaro huquq, axborot maxfiyligi, kiber jinoyat, kiber xavfsizlik.

Sohaga doir tahlillar shuni ko'rsatdiki, bir qator davlatlarning qonunchiligida axborot xavfsizligini himoyalashga qaratilgan jinoiy-huquqiy yondashuv mavjud emas. Shunga qaramasdan, ba'zi davlatlar qonunchiligida axborot xavfsizligi ma'lum bir tur sifatida belgilab qo'yilgan. Jumladan, Polsha Respublikasi Jinoyat kodeksining "Axborotni himoya qilishga qarshi jinoyatlar" deb nomlangan 33-bobi davlat sirlarining maxfiyligini buzish, rasmiy va kasbiy sirlarga nisbatan noqonuniy harakatlar, aloqa maxfiyligini buzish, muhim ma'lumotlarga qarshi hujumlar kabi xatti-harakatlarga nisbatan javobgarlikka tortish to'g'risida moddalar mavjud[1].

Koreya Respublikasining Jinoyat Kodeksida maxfiy ma'lumotlarga qarshi hujumga oid, "Maxfiylikni buzishga oid jinoyatlar" deb nomlangan 35-bob mavjud. Unga ko'ra kasbiy sirlarni ochish va aloqa maxfiyligini buzish javobgarlikka tortiladi[2].

Kasbiy yoki rasmiy sirlarga nisbatan hujumlar ko'plab chet davlatlarining qonunchiliklarida jinoyat sifatida qoraladi. Masalan, Estoniya Jinoyat kodeksida

kasbiy yoki rasmiy faoliyat bilan bog'liq maxfiy sirlarni saqlash majburiyatini buzish 157-modda mavjud bo'lib, unga muvofiq shaxs, boshqa shaxsning sog'ligi, shaxsiy hayoti yoki tijorat faoliyati to'g'risidagi ma'lumotlarni oshkor qilsa, va lekin u bunday ma'lumotlarni qonun bilan sir tutishi kerak bo'lsa va bunday ma'lumotlar unga kasbiy yoki rasmiy faoliyati davomida ma'lum bo'lgan bo'lsa, shaxs bu qilmishi uchun jinoiy javobgar hisoblanadi[3].

Yuqorida ham ta'kidlanganidek, RFda ma'lumotlar maxfiyligini buzishga choralar qo'llashni ko'zda tutadigan qonunlar mavjud emas. RFning bugungi kundagi qonunchiligida rasmiy va kasbiy ma'lumotlar maxfiyligiga putur yetkazish masalalari ma'lumotlarning turi va ushbu xatti-harakatni kim sodir etganiga qarab qo'llanuvchi cho'ralar tarqoq holda joylashgan. Bular oila yoki shaxsga oid maxfiy ma'lumotlarga, aloqaning maxfiyligiga, bola boqib olishning maxfiyligiga qarshi amalga oshirilgan jinoiy xatti-harakatlarga oid 137, 138, 155- moddalar keltirib o'tilgan. Ko'plab sobiq Sovet ittifoqi davlatlarida, bu kabi jinoiy xatti-harakatlarga oid qonunlar odatda jinoyat kodeksining konstitutsiyaviy fuqarolik huquqlar uchun ajratilgan qismida keltirib o'tilgan. Bu kabi yondashuvni, Armaniston Respublikasining Jinoyat kodeksining "Shaxs va fuqaroning konstitutsiyaviy ozodligi va haq-huquqlari" deb nomlangan 19-bobida[4] va Ukraina Jinoyat kodeksining "Shaxsiy haq-huquqlarga qarshi jinoyatlar" uchun ajratilgan 5-qismida ko'rish mumkin[5] Shu masalaga doir qiziq yondashuvni Germaniya qonunchiligida ko'rish mumkin. Germaniya Federal Respublikasining Jinoyat kodeksi 15- qismining 203-moddasiga ko'ra shaxsiy sirlarni, ya'ni shaxsga ish jarayoni mobaynida oshkor bo'lgan shaxsiy yoki tijorat sirlarini buzish uchun javobgarlik belgilangan. Ya'ni Germaniya qonunchiligi, kasbiy yoki rasmiy sirlarni oshkor etishni, bu ma'lumotlar shaxsga ish beruvchi tomonidan oshkor etilishi taqiqlangan axborotni oshkor etish sifatida javobgarlikka tortadi[6, 7]

Fransiya Jinoyat kodeksi "shaxsiy hayotning yaqinligi" tushunchasidan foydalanadi[8], va kodeksga ko'ra, maxfiy ravishda ifoda etilgan so'zlarning yozib olinishi yoki ruxsatsiz jo'natilishi, va insonning ruxsatsiz uni shaxsiy joyda rasmga olinishi, ruxsatsiz u insonning rasmini jo'natilishi bu tushunchaning buzilishi sifatida javobgarlikka tortiladi. Shu bilan birga, shaxsga doir bu kabi ma'lumotlarni jamoaga oshkor qilish ham qonun bilan jazolanadi.

Bir qator davlatlarda tijorat yoki bankka oid ma'lumotlar maxfiyligiga putur yetkazish jinoyat hisoblanadi. Ayrim davlatlarda esa bu kabi ma'lumotlarni yig'ish sanoat josusligi sifatida e'tirof etiladi. Masalan, Belorusiya respublikasining Jinoyat Kodeksining 254-moddasi sanoat josusligiga, ya'ni tijoriy ma'lumotni yoki bank sirlarini noqonuniy ish qilish yoki oshkor qilish

maqsadida to'plash, jinoiy javobgarlikka tortiladi[8]. Avstriya Jinoyat kodeksi ham tijorat yoki sanoat sirlarini oshkor etishni javobgarlikka tortadi[9]. Bundan tashqari, sanoat va tijoratga doir ma'lumotlarni chet davlatlar uchun yig'ish juda katta jinoyatdir. RFda bu masalaga doir JKning 183-moddasi mavjud bo'lib, unda tijorat, soliq yoki bank sohasiga doir sirli ma'lumotlarni yig'ish va ularni oshkor qilish holati kuzatilgandagi javobgarlik choralari haqida so'z yuritilgan. Bugungi texnologiyalar asrida yashar ekanmiz, beixtiyor qulog'imizga tez-tez kiber jinoyat atamasi chalinadi. Kompyuter ma'lumotlariga qarshi jinoyatlar uchun jinoiy javobgarlikka tortish bo'yicha MDH davlatlarining jinoyat qonuni ko'p jabhalarda bir biriga o'xshash bo'lib, ularning ko'pchiligida MDH davlatlarining Jinoyat kodeksining namunaviy qoidalari[10] qabul qilingan, ammo ularning ba'zilari o'zgarib bormoqda. Misol uchun, Ozarbayjon Respublikasi Jinoyat kodeksining Kiberjinoyatlar deb nomlangan 30 – bobi [11]. Ilgari kodeksning bu bobi Kompyuter-axborot sohasidagi jinoyatlar deb nomlangan edi. Ushbu bobning 271 – moddasida kompyuter tizimlariga noqonuniy kirish yuzasidan jinoiy javobgarlik ko'zda tutilgan. Ushbu moddaga qo'shimcha sifatida asosiy tushunchalarga ham ta'rif berilgan bo'lib, jumladan, kompyuter tizimlariga tegishli dasturiy ta'minot yordamida ma'lumotlarni avtomatik ravishda qayta ishlash bilan shug'ullanadigan har qanday qurilma yoki o'zaro bog'liq qurilmalar guruhi sifatida ta'rif berilgan. Kodeksga ko'ra kompyuter ma'lumotlari kompyuter tizimida foydalanish va qayta ishlash uchun mos bo'lgan har qanday ma'lumotni (faktlar, ma'lumotlar, dasturiy ta'minot va tushunchalar) anglatadi. Shu bilan bir qatorda, Ozarbayjon Jinoyat kodeksining 30-bobi quyidagilar uchun javobgarlikni nazarda tutadi:

- kompyuter ma'lumotlarini noqonuniy saqlash (272-modda);
- kompyuter tizimiga yoki kompyuter ma'lumotlariga noqonuniy aralashish (273-modda);
- kiberjinoyatlar uchun qilingan vositalarni tarqatish (273-1-modda);
- kompyuter ma'lumotlarini qalbakilashtirish (273-2-modda).

Kompyuter ma'lumotlarini qalbakilashtirish moddada keltirilgan ta'rifga asosan haqiqiy bo'lmagan kompyuter ma'lumotlarini haqiqiy (to'g'ri) kompyuter ma'lumotlari sifatida ishlatish yoki ulardan foydalanish maqsadida kompyuter ma'lumotlarini qasddan kiritish, o'zgartirish, o'chirish yoki cheklashni anglatadi. 2015-yil yanvar oyidan kuchga kirgan Qozog'iston Respublikasining yangi jinoyat kodeksi "Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalaridagi jinoiy harakatlar" deb nomlangan 7 – bobni o'z ichiga oladi. Bu bobga 9 ta modda kiritilgan[12]:

- 205-modda: Axborot tizimiga yoki axborot kommunikatsiyalari tarmog'iga noqonuniy kirish bo'yicha;
- 206-modda: Axborotni noqonuniy o'chirish yoki o'zgartirish bo'yicha;
- 207-modda: Axborot tizimi yoki axborot kommunikatsiyalari tarmog'ining ishlashini qasddan buzish to'g'risida;
- 208-modda: Axborotni noqonuniy egallab olish bo'yicha;
- 209-modda: Axborotni uzatishga majbur qilish bo'yicha;
- 210-modda: Zararli dasturlardan foydalanish, ularni ishlab chiqish va ularni tarqatish bo'yicha;
- 211-modda: Maxfiy elektron axborot resurslarini noqonuniy tarqatish bo'yicha;
- 212-modda: Noqonuniy maqsadlarni ko'zlagan Internet-resurslarni joylashtirish va shu kabi xizmatlar ko'rsatish bo'yicha;
- 213-modda. Mabil aloqa abonent qurilmasining identifikatsiya kodini noqonuniy ravishda o'zgartirish va abonent identifikatsiya kodini o'zgartiruvchi dasturiy ta'minotni yaratish, ishlatish, va tarqatish bo'yicha.

Xulosa

Yuqorida keltirilgan ma'lumotlardan shuni tushunish mumkinki, faqatgina Polsha qonunchiligida axborot xavfsizligiga putur yetkazishni oldini olish va ushbu holat kuzatilgan taqdirda tegishli choralar ko'rishga qaratilgan tizimli yondashuv mavjud. Shuningdek, bir qator davlatlar qonunchiligida turli xildagi maxfiy ma'lumotlarning himoya qilinishini tarqoq holda kuzatishimiz mumkin. Ko'plab davlatlarda, shuningdek Rossiya Federatsiyasida ham, axborot xavfsizligini buzish holatlarini jinoiy javobgarlikka tortish masalalari JKning ayrim moddalarida aytib o'tilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Kuznetsova, N. & Lukashov, A. Criminal Code of the Republic of Poland, 2001.
2. Criminal Code of the Republic of Korea, 1953, Refworld | Republic of Korea: Criminal Code.
3. Criminal Code of Estonia, 2002.
4. Criminal Code of the Republic of Armenia, 2002, Legislation: National Assembly of RA (parliament.am).
5. Criminal Code of Ukraine, 2001, Кримінальний кодекс України | від 05.04.2001 № 2341-III (rada.gov.ua).
6. Petrukhin, I. Personal Secrets (Man and Authorities), Moscow: Institute of State and Law, 1998.
7. Criminal Code of Azerbaijan Republic (1999) Date Views 26.11.2015.

8. Criminal Code of the Republic of Belarus, 1999, Кодекс Республики Беларусь № 275-З (Кодекс Республики Беларусь от 9 июля 1999 г. №275-З «Уголовный кодекс Республики Беларусь.») (etalonline.by).
9. Serebrennikova, A. Criminal Code of Austria. Moscow, 2001.
10. Model Criminal Code of the CIS Member States, Adopted by the Resolution of Interparliamentary Assembly of the CIS Member States, 1996.
11. Daniel, J. & Pol, Sh. Information Privacy Act - University of Baltimore, 2016.
12. Criminal Code of Kazakhstan Republic, 2014, УК РК - Уголовный кодекс Республики Казахстан 2022 (zakon.kz).